

B
278.262

Dr. Dolinay Tamás

FORGÁCSAIM

3

B 278.262

Harmadik kötetemet veheti kézbe a nagyra becsült olvasó. A kötet az utóbbi három nyugdíjas év termése. Mára már a Kórházunk című újság halott, de a barátok még összetartanak. Azóta négy újságba írtam, változó megjelenéssel írásokat.

Testi nyavalyáim szaporodtak az utóbbi három évben, de ez így természetes. Unokáim száma megduplázódott. Ez nagy boldogság és kimondhatatlan büszkeség.

A harmadik - egyben utolsó - kötet gyönyörű lányom és férje hathatós támogatásával születhetett meg. Fiam, szinte az első kritikussaim egyike Amerikából. Feleségem kritikai érzéke egyre fejlettebb, sokat kell korrigálnom miatta. Szabó Tibor festőművész barátom grafikái nélkül fabatkát sem érne ez a kötet. Tatár Róbert sokat szenved velem, a kötet formába öntésével. Bízunk benne, hogy utoljára.

*Nyíregyháza, 2012. augusztus
D.T.*

Amikor beléptem a szobába, erősen markolta a járóka peremét, lábai remegtek, de két gyönyörű szeme szinte világított, s rekedtes kis hangján azt mondta: papa. A lányomnak, Eszternek volt ilyen hangja, ekkor egy éves és pár napos volt. Csodálatos volt az élmény, még pusztit is kaptam az ő sajátos módján, hogy odatartotta a fejét.

Aztán pár tétova lépés következett. Legközelebbi találkozásunkkor már a rá jellemző karikázó léptekkel keresztbe-kasul bejárta a szobát. Lenn a kertben óvatos mozdulatokkal csiburázta a füvek közül a nem tudom, milyen kacatokat és kacagott, permanensen kacagott világító kék szemekkel.

Teltek a hónapok, kis seprűvel és szivaccsal mindent takarí-

tott, széket, üveget, tűzhelyet. Már látszott, hogy jövőjét a tisztítóiparban fogja megtalálni. Jöttek a szavak egymás után. Élvezettel ropogtatta azokat, mindig figurázott hozzá egyetkettőt. S ma már annyit beszél, mint egy jobbfejű feleség. A felét sem értem, de már rendeltem egy hallókészüléket, a jövő hónapban meglesz.

Jöttünk haza a forró nyárból a hektikus magyar valóságba. Kikísérték anyjával a reptérre, a kedvenc zöld ruha volt rajta. A kordon mögé jutva integettünk egymásnak. Egyre inkább csak két pontot láttunk, egy kisebbet és egy nagyobbat. Akkor a semmiség végén talán valami belekerülhetett a szemeimbe, mert elindultak a könnyeim.

Isten éltesen Jujukám, sokáig!

Mikor 3 forint volt egy liter tej és 2,30 forint tíz deka parizer és 1,60 forint egy támlás szék jegy a Béke moziban, akkor nálunk 30 fillér volt egy boltba menés. Apám úgy kalkulálta, hogy öt-hat menesztés árából kijön egy mozijegy. Azért volt egy kiskapu, a betétes üvegek visszaváltásából származó plusz jövedelem. 2-3 hetente pedig a barátommal végigjártuk a lépcsőházakat, használt ruhákért, cipőkért, egyéb kacatokért. Volt egy mély babakocsink, amelyet már nem emlékszem honnan szereztünk, abba pakoltuk a szerzeményeket, aztán irány az ócskapiac. A helypénzt mindig elblicceltük, így biztosítva volt a jókedvünk már kezdettől. Leterítettük az újságainkat és szépen kiraktuk a kacatainkat. Kedvesek voltunk, vidámak, nagyokat röhögtünk, így mi voltunk a piac kedvencei. Volt úgy, hogy összejött 30, jobb esetben 50 forint.

Fütyörészve toltuk haza az ódon babakocsit. Mindez annak kapcsán jutott eszembe, amikor az egyik anyuka mesélte a rendelőben, hogy süvölvény fia (14 éves) hetente 5000 forintot kap a diszkóra. Ez a gyerek szerint éppen, hogy elég. Meg kell jegyezni, hogy mindkét szülő alkalmi munkából él és még van két kisebb gyerek is. Nagyot nyeltem és elmondtam a hegyi beszédet arról, hogy milyen nehéz 5000 forintot megkeresni, meg lenne annak jobb helye is a családban, amikor a srác őszintén megvallotta: még az a szerencse, hogy a nagyi mellé teszi a másik ötezrest hetente. Itt leblokkoltam és elköszöntem.

Először csak egy halk, visszafogott telefon, hogy furcsán émelygek, bántanak a szagok, duzzadnak a melleim. Nagyot dobbant a szívünk, hogy jön Jujunak a konkurencia. Biztosan fiú lesz (vagy lány). Természetesen Samunak fogják hívni, mint a dédapját.

Ez általános rosszallást váltott ki az egész családból. Ez is volt a provokáció egyik célja. Juju meglepően pozitívan fogad-

ta és mondta, hogy bent van a pociban, és nem Samu, ha-nem Peti. A második ultrahangon már az ütemes szívdobbanások egyre erőteljesebben jelezték, hogy kopogtat a jövevény.

Nagyanyón már látszik, hogy beindultak nála a jóslófájások. Intenzíven tervezi a szülés csínját-bínját. Itay is úgy tűnik, hogy beleérik az apaszerepbe. Boldog és büszke. Tomi a közeli Amerikából Isten hozzádokat küldözget, de a titok az titok. A harmadik ultrahang aztán betette az ajtót. Kisebbnek látszik az eszemadta, de valami láb féle ott motoszkál középen. Nem megmondtam, hogy Samu.

Csak a nagyapó van kirekesztve, szólni sem szabad neki, sóhajtozni talán. És várjuk az újabb csodát. De nagyon!!!

Ez az igazi ünnep nem a beteljesülés, hanem a várakozás. Ebben benne van az oldhatatlan izgalom, amit csak ajtó tud beteljesíteni, vagy nem?

Állok az állomás előtt. Már nem is tudok dühöngeni, hogy késik a vonat, hogy fádom, de ez az én hibám.

Jön haza a kedves. Az az utánoszthatatlan mosoly csak az övé, húzza a kis bőrröndjét, megpuszil. Na most kapok valami letolást, vagy ejnye-bejnyét, mert ez így dukál. Ez az én adventem.

Már nyár vége óta tudom, hogy jön haza a fiam Bostonból Karácsonyra. A kicsi gyerek még csak 35 éves, 186 cm magas, szóval kicsi. Szorgalmasan jártam az üzleteket, milyen finomságokat spájzolja neki, persze olyanokat, amiket én is szeretek. Kapom a letolásokat permanensen a nejemtől, de kibírom, jön haza a fiam.

Ahogy fogynak az adventi gyertyák egyre jobban nő a készülődés. Végre egyre biztosabb, hogy jön az unokám. Már hónapok óta kész a bombabiztos járóka. Jó előre elraktuk a dísz tárgyakat, a kulcsokat, ezek nélkülözhetetlen kellékek a fogadáshoz. Ártatlan óriási kék szemekkel tudja elkövetni a legnagyobb csibészéseket, de ez is sava-borsa az adventnek. Az is, hogy jobb kondícióba kell hozni magamat. Hogy bírjam a gyűrődést, mert hatalmas kihívásoknak kell eleget tenni, ismerve a menüsört. Ez is az advent. Már elkopott az ajándékozási láng, itt-ott pislákol még az aprók felé. Megpróbáljuk magunkat adni ajándékba, becsomagolva, gondolva a nem is olyan távoli kitárulkozásra. Szárazak az ágak, nyomasztó a nappali sötétség, de tudom, hogy ti vagytok a fény, a jövő, a szeretet, a beteljesülés.

Azt mondják a bölcsek, hogy Augusztus császár tulajdonképpen isteni parancsolatra cselekedett tudtán kívül, amikor Betlehembe küldte Józsefet és Máriát, ahol meg fog születni a Megváltó. Ő lesz az emberiség Jézusa, akinek révén mindannyian megnyugszunk, és békére találunk.

Nekem a Karácsony az összetartozás, a szeretet és a tolerancia ünnepe. Nem Jézus az első, aki ezt a nevet viseli. Ismerjük az Ószövetség Józsuéját akinek feladata volt, hogy népét, amely évtizedek óta a pusztában bolyongott igazi otthonhoz juttassa. Az összetartozást ez jelenti, az együttes odafordulás könnyebbségét és emelkedettségét.

A szeretet melyet át kell hogy hasson a közös érzés: a megértés, az elfogadás és a megbocsájtás érzése, hogy lehessen tiszta szívvel örülni, bűt, kétséget, haragot félre téve kinyitni a szíveket.

És jelenti a toleranciát. Becsaphatom magamat, társaimat, végül egyedül maradok. Legyen bátorságunk hátrahagyni mindazt, ami nyomaszt, megtalálni a közös kötelékeket, rátalálni egymásra, megérteni egymás terheit.

Megtalálni magunkat és tiszta szívvel örülni. Ezt kívánom az ünnepen.

Nem is tudom, hogy érek-e, ennyit, hogy mérlegre tegyem a száz évet. Csak szemezgetek, belőle bő 30 jutott nekem is és boldog vagyok. Boldog, mert az utóbbi tíz év érlelte meg bennem, hogy egy tartalmas, tiszta élet egy szegmensének részese lehettem. Köszönöm!

A Monarchia végének szülötte, nem tudhatta nem is hihette, hogy milyen sorsfordító évek közébe cseppent egy élet és mi vár rá, mit kell kibírni, teljesíteni, végig szenvedni, olykor örülni és mindig büszkének lenni. Alázattal büszkének.

Én azt hiszem, hogy a permanens megfelelés, túlélés alapvető feltétele a gyermekáldás. Az értük való aggódás, harc, olykor kiteljesedés görgette előre az élet szekerét. Át a gondokon, olykor szigorú kompromisszumokon, gyötrelmeken és gyönyörűségeken. Ahogy én ismertem ezt a sűrű, apró, tiszta arcú és lelkű asszonyt, nekem mindig a szolgálat jut eszembe. Mennyi gödröt, árkot temetett be a megértés, a megbocsájtás, a túlélés igénye, de hányat. Végig élni két világégést, vörös uralmat, fehérterrort, gazdasági világválságot. Egyre inkább tudatosul bennem, hogy ennek záloga a család volt. Elsősorban a gyerekek, az unokák. Az a mérhetetlen odaadás, lemondás, önzetlen kitárulkozás. Eltelt 10 év, kemény sorsfordító 10 év, tele halállal, küszködéssel, vétkezéssel és megbocsájtással. Kívánok további megillető nyugalmat, nem a csontoknak, a léleknek, mely kortalan és megérint bennünket.

Egy...

Egy le nem írt vers
Egy végig nem mondott mondat
Egy elharapott szó
Egy megtört simogatás

Egy elfojtott sóhajtás
Egy félreérthető kacagás
Egy semmit mondó legyintés
Egy fájdalmas visszanézés

Egy viszonzatlan rajongás
Egy elnyelt kiáltás
Egy üveges tekintet
Egy tétova bóklászás

Egy el nem szavalt sírvers
Egy nem kívánt hazatalálás

Az élet úgy hozta, hogy munkás évtizedeink, Jolika, a feleségem és jómagam háromszögében teltek el. Jolika, a több mint 40 éven belül közel azonos időt töltött el a Sóstói Anyás-csecsemő Otthon főnővéreként, a Megyei Kórház 2. gyermekosztály nővéri vezetőjeként, valamint a Gyermekrehabilitációs osztály osztályvezető főnővéreként.

Egy hatalmas szívű, jóságos és dolgoz embert ismerhettünk és kaphattunk meg benne, akiben az álságosságnak még a csírája sem volt feltételezhető. Ellenben a mindenkori segítőkészség és empátia igen.

Igényes volt a munkájára, a környezetére, folyamatosan tanult. Gyermekápoló, szakápoló, szakgondozó nő lett, érettségizett, diplomás ápolói főiskolai végzettséget szerzett és ezek mellett belekóstolt a tudományos munkába is.

Két vezérelv irányította: a szolgálat és a barátság. A barátság nem születik velünk, érni teremtyük és mi temetjük. A barátság a lelkek közötti legszorosabb kapcsolat.

A bibliában Isten úgy szól Mózeshez, mint barátjához. Jézus is hasonlót mond barátainak: "mint barátaimhoz szólok hozzatok". Volt, aki nem volt méltó erre a barátságra, de méltóvá tette. A másik hatalmas erény, erőfeszítés a szolgálat. Tudtuk, hogy nagy terheket ró rá a család méltó ellátása, de ez sohasem került napirendre.

Voltak számára a beteg gyerekek, a munkatársak, szakmai és személyes gondjai és azok megoldása. Hatalmas erők és hatalmas energiák, lakoztak Jolikában az utolsó pillanatokig. Ezt láttuk és csodáltuk benne. Párszor viccesen emlegettük, hogy együtt megyünk nyugdíjba és jut még erő minden másra is. A sors fintora, hogy ezt már nem élhette meg.

Kurtára, furcsára és befejezetlenre sikerült ez a végelszámolás. Köszönjük Jolika, hogy együtt dolgozhattunk, nyugodjon békében!

A második világháború előtt az ekkora nagyságú városban, mint a miénk, akár öt klezmer zenekar is játszott a vendéglőkben. A módszeres népirtás után már egy sem. Igaz, az éjszakai vendéglők is bezártak.

Joshua apja, ahogy hazavánszorgott a munkaszolgálatból, kereste a régi játszótársakat, a régi kocsmákat kevés sikerrel. Volt egy nagyon szépen szóló hegedűje, melyet még egy éjszakai mulatozás után kapott egy elzüllött bárótól. Nagy becsben

tartotta. Hogy, hogy nem, előkerült a háború után a tokkal együtt épségben, ott porosodott a szekrény tetején. Ahogy Joshua ötéves forma lehetett, elővette az apja a hegedűt és rendszeresen tanította. A gyerek nem volt tehetségtelen. Aztán az apja halála után valahogy elfeledkezett a hegedűről.

Eljárt a szomszédos városba dolgozni a kalapgyárba. És hogy, hogy nem, a hegedű újból a kezébe került. Cincogtatta, egyre szebb dallamok jöttek elő a vonó alól. Megpróbált valamilyen bandát toborozni, de öt faluból is csak két zenész akadt, azok is csak ugatták a klezmert. Próbált csatlakozni a cigányokhoz, de nem szívesen fogadták; egyébként is a vörös hajával, szeplős képével, kampós orrával kitűnt közülük. Vagy húsz évig rá sem nézett a hegedűre, míg egy délután csodálatos dallamokat hallott valahonnan, messziről. Vonzotta a hegedűszó, felbátorodott, ment a hang irányába. Megtalálta a két cigányt, akik a főtéren kiteregették a hegedűtokjaikat és játszottak egy pár fillérért a nagyérdeműnek.

Kedvesen elbeszélgettek. Másnap elvitte a hegedűjét, játszott nekik, befogadták. Mesélt a klezmerről, valamit hallottak róla, nem sokat. Hárman játszottak már, két cigány, egy zsidó. Az emberek megmosolyogták, volt miről beszélni.

Egy nagytetű paraszthalamb mindig ott ólálkodott körülötök, csámpásan ott totyogott. Jutott neki néhány kis morzsa, egy pár szem napraforgó. A galamb egyre csámpásabb lett, már alig tudott menni. Egy reggelen odatotyogott a hegedűtok mellé, oldalára fordult és nem mozdult többé.

Joshua összeszedte a kevéske pénzt, elrakta a hegedűt, a vonót, szépen bezárta a tokot, el sem köszönt.

Három nap múlva hallották a cigányok, hogy az öreg kilehelte a páráját.

Ez a falióra 1903-ban készült, anyai örökség révén került a birtokunkba, két súlyos, felhúzó, gyönyörű hangja van, óránként üti az aktuális időt, a fél órákat pedig egyszer. Egy felhúzás után 8 napig jár. Apám nagy műgonddal jelölte ki az óra helyét és 8 naponta csak ő húzhatta fel. Nagyon vigyázni kell vele, stabil legyen a helye és egy rossz szó sem hangozhat el a közelében, mert lelke van – mondta az apám. Női lelke. Apám otthonában hunyt el, szép halál. És az óra megállt abban az időben, mert lelke van!! Az öröklésből nekem jutott az óra.

Áthúroztattam, kijavították a súlyokat, az ingát és nem járt. Újabb próbálkozások után Fehér Úr valamit bűvölt rajta és elindult. Megcirógatta, beszélt neki, mert lelke van, női lelke.

Most én babusgatom, csak én húzom fel, és ha elmegyek otthonról, többnyire megáll. Lehet, hogy öregségemre értek valamiskét a női lelkekhez, bár hamarabb tettem volna.

Ebben az októberben mégis lehet valami végzetszerű, valami megválaszolhatatlan. Mikor hajnalban belopózok a szobába és látom, hogy a kis fürtös angyalka úgy csavarja, forgatja magát, hogy a keze, a feje összeérjen a nagyanyjával. Mikor én közelíteni próbálok, a hideg elutasítás az osztályrészem, mert meg akarok szakítani valami láthatatlan fonalat, az összetartozás fonatát. Hihetetlen az az odaadás, önfeláldozás Ági részéről, melyet nem szabad kritizálni, szóvá tenni, mert masszív elutasítás a válasz. Ágiban mindig az munkálkodik, hogy nem tud eleget nyújtani, elég szeretetet, elég odaadást, mely az angyalkának szólna, de az anyjának is, a másik angyalnak. Jujunak hatalmas esze van és hatalmas indulatok fortyognak benne. Az angyalka egy nagyon bonyolult, hiperszenzitív emberkét takar és valami olthatatlan vágyat a szeretetre, olykor az önző szeretetre, a kisajátításra, a kizárólagosságra.

Csakhogy itt van Beni, az új kis csodalény, a királyfi, aki magának is akar markolni a szeretetből. Ágikának nagy nyűg a két hatos, sokkal kevesebb kellene, több az erőből, a kitartásból, kevés a 24 óra és nagyok a távolságok. Jujuka ropogtatja a szavakat, élvezi Nyíregyházát, Tokajt, de egyszerre lenne Pesten is az anyja mellett is, mindenütt is. És mi marad nekem az ünnepeltekből?

A temetőhöz

Egy-egy feldőlt fejfa már a vég vége,
Egy-egy kivillanó betű még rámered az égre.
Egy-egy eldobott kő mutat valami utat,
Néhány formátlan kavics jelzi az én utamat.

A fény betör a kövek közé, mint egy éles szablya.
Utát vág, egyenes utat mutat s jövőt kutatva.
Játszik a fénycsóva, ledönt, magához ölel,
Játszik élettel, halállal, mert szeret játszani...

(utánközlés
Somos Pétertől)

Ezekkel fenjük a gyilkos bicskát, ezekbe rúgnak dühükben vagy örömükben, ezeket a csúcsokat akarják meghódítani. Követ teszünk kedvesünk gyűrűjébe, és követ teszünk a kihűlt test fölé.

Csudálatos hely a temető. A végső menedékhely. Az elnyert bölcsesség helye, a tisztulásé, megbocsájtásé, megbékélésé. Ahogy belépsz, még a kutyák is másképp vonítanak, a cicusok szertartásosan lefetyelik az ajándék tejet. A fény, ahogy áttör a fák között, a fejfák között, megjuhászkodik, meglágyul, más színt kap, más erőforrást: a békéjét. Nincs bosszú, nincs aranykeretes családi fotó, nincsenek szem nélküli angyalok - kövek vannak. A megdöbbenés, a fájdalom, a megbékélés kövei, de az örökkévalóságé is. A kövek nem fonnyadnak el, nem lesznek az enyészeté, megmaradnak örök mementónak.

Yesterday-today

Mikor először
Próbáltam udvarolni
Felsültem rendesen
S kérdeztem magamtól
Kellett ez nekem?

Mikor először
Fogtam egy kezet
Folyt rólam a víz
S kicsavartam az ingemet

Mikor először
Mentünk moziba, ketten
Valami furcsa fény
Vibrált a szemedben

Mikor először
Egymásnak estünk
Semmit sem tudtunk
S mindent feledtünk

Mikor először
Láttam, hogy óvsz, szeretsz
Megnőttem magamban
De lehet, hogy nem eleget

Mikor először
Éreztem piciny láb rúgását
Könnyeket töröltem szememből
Hogy meg ne lássák

Mikor először
Láttam, hogy arcod fáradt
De azért szórtad a mosolyt
Az érdem nélküli világnak

Mikor először
Kell törődnöm felőled
Szokatlan szerep
Megálljt szólni az időnek

Temetünk, mert nem vigyáztak ránk, mert nem vigyáztunk magunkra, vagy mindkettő. Temetünk, mert ez az élet rendje, így férfias.

Maradnak az örökifjú nők. Fellelégeznek a gyerekek, a rokonok, hogy végre elment.

– Nehéz élete volt szegény Erzsónak, de maradt egy pár szép éve – szakad fel a szánakozás a mellettem állóból.

Temetünk becsületes apákat, legendásan jó anyákat, érdemtelenül meghalt gyermekeket, mert ez az élet rendje. Temetjük az elherdált ifúságot, a kishitűen megfojtott középkort, a nyugdíjból tengetett öregkort és sopánkodunk, hogy is lehetett volna. Ködfátyolról, az eltékozolt szerelmekről, a nagy utazásokról és a semmire sem jó helyben maradásokról. Szóval erről a pitiáner

életről, mely már csak akkor nem pitiáner, mikor megérint egy kéz és már nem tudod viszontszorítani, mikor a fejed felett mosolyog rád egy kép és már nem tudsz odafordulni, mikor hallod még, hogy sutyorognak, hogy melyik a legolcsóbb öregotthon.

Az utolsó három nap három halott. Az újságokból tudom meg. És mennyit nem írnak meg az újságok! Hogy szerettem-e őket? Nem tudom. Hogy életem részei voltak, most már tudom. S hogy az én életem nekik mit jelentett, már örök talány marad.

A fekete lány

Sörtére nyírt hajjal, puha léptekkel, fülig érő szájjal, széncsillogó szemekkel jön szembe velem. Kezében gömb alakú akvárium szépen megkomponált növényekkel, kavicsokkal, benne egy szem gyönyörű, színes hal. Betta - mondja. Nem szabad más halat tenni mellé, mert ölik egymást.

Ha nem szabad, hát nem szabad. Akarod? - kérdezi. Nem, nem kérem. Különben sem lehet gömbakváriumban halat tartani, megmondták az állatvédők. Akkor nekik adom, biztosan találnak neki szögleteset.

Aztán egy hanyag mozdulattal elengedte az akváriumot. Az üveg szétszóródott, a növények, a kavicsok szanaszét repültek, a szerencsétlen hal pedig ott ficánkolt egyre erőtlenebbül a kavicsok tetején.

A professzor

'39-ben született, művészcsaládba. Már érezni lehetett, hogy más szelek fujdogálnak - főként Németország felől -, hogy a Mózes hitűek nem is igen emberek, csak korcsok, így természetesen nem is lehetnek emberi megnyilvánulásaik. Csak az az őrült nagynéni hitte rendületlenül, hogy Hitler menyasszonya, és eljön érte a zseniális piktor és elviszi őt méltányos helyre, az Akadémiára. Aztán ott maradt öt évesen, óriási szerencsével, amit az őrült nagynéninek köszönhetett, aki rendületlenül várta az ő vőlegényét megrettentve ezzel a leggonoszabb kopókat is, akik meghallva a vezér nevét, majdnem becsínáltak és élve hagyták őket. Csak az anyát és az apát vagonírozták be, mint arra való marhákat. Ottmaradt sok kép, vázlat, megkezdett vázlat és ők ketten, a furcsa pár.

Hanzi belemázolt a képekbe. Olykor a legvadabb színekkel

pingált bele. A néni őrjöngött, de ez nem volt szokatlan, csak hozzáillő, megpróbáltak eladni a képekből – egyet kettőt sikerült is –, hogy legyen ennivalóra, tüzelőre. Hanzi egyre bátrabban belefestett az apja képeibe, csodálatos világot pingálva bele.

A nagynéni rendületlenül árulta a vásznakat, és mindig akadt vevő is, szóval megéltek. Hanzit sikerült beíratni a képzőművészeti gimnáziumba, ahol csodabogárnak számított.

Korán professzornak nevezték. A képekből ketten szépen megéltek, de a mami intellektusa egyre hanyatlott. Már elfelejtette hajdani vőlegénye nevét is, csak motyogott, hogy ez nem az ő világa.

A zsinagógába is csak olykor-olykor ment el, míg az egyik péntek estén előrebukott és megmerevedtek az ujjai. Hanzi egyedül maradt. Kapóra jött a meghívás Amerikából, hogy ott egy üres ház, nagy kert és az öreg hölgy szép nyugdíja, amit nem tud elkölteni. Elkezdte csomagolni a képeket, az emlékeket.

Bizony hatalmas láda lett tele. Nem akarták felvenni a repü-

lőgépre, végül hajóval küldte el. Amerika a csodálatos színés-ségével, sajátos kedvességével nagy újdonságnak számított. Mindegy, hogy hottentotta vagy eszkimó volt-e az illető - fő- leg nem számított, hogy zsidó -, szóval csoda világba csöp- pent. Kommendáltak neki asszonyokat, de egyik sem tetszett. Inkább a fegyverek felé fordult a figyelme, Összevásárolt min- denféle könyveket puskaporról, tölténygyártásról, tűzijáték- okról. Olyan nő eddig nem akadt, aki egy ilyen örültnek tár- sává szegődött volna. Kapóra jött a kert: itt ki lehetett próbál- ni a petárdákat, nem volt szomszéd, aki perlekedett volna.

Először a fejére csinált színes petárdákat, úgy járt-kelt, mint egy tébolyult király. Közben körberakta a kerítést képekkel, rajzokkal, egyre több örültet vonzott a parádé, szépen jöve- delmezett. A professzor kiteljesedett. Rakétát is ácsolt a kert- ben gipszbabát tett bele, ellőtte vagy ötven méterre. Akkor már szóltak a rendőrök, hogy ezt ne tegye még az abszolút szabadság hazájában se. Megsértődött. Elkezdte módszeresen pusztítani a képeket, a rajzokat.

Csinált egy kényelmes fotelt magának, abból nézte, hogy robbannak a színes petárdák. Valahonnan kapott egy bend- zsót, azt pengette hozzá naphosszat. Még enni sem volt ked- ve, mígnem megérkezett egy rokon a távoli Magyarországról. A hölgy rámenős volt, lelőni sem lehetett. Elkezdett takarítani, ami emberbarát tett volt, majd főzni. Kóser konyhát vezetett és kötelezte Hanzit a tisztálkodásra, az evésre. Megtervezte az esküvőt.

Végigvette a rokonságot, kitől mit lehet várni. Hanzi kezdett pofásodni, emberi küllemet ölteni. Egyik este utoljára össze- rakta a rakétát. Mérhetetlen nagy mennyiségű puskaport tett a fúvókákba. Hanyag mozdulattal belefeküdt a rakéta testébe. Alágyújtott. Azóta senki nem tudja, hol jár. Időnként küld né- mi pénzt.

*

Legendákat mesélnek arról, hogy egy két kilométer hosszú híd egy év alatt épült fel, hogy az Empire State Building felépítése még egy évet sem vett igénybe. Szemben a fiam lakásával elkezdtek építeni egy toldaléképületet egy régi téglalapítményhez. Megjelent reggel egymás után hét kisteherautó, egy mixerkocsi és egy darusautó.

Természetesen mindegyikből kiszállt két-három ember mindenféle színárnyalatból. Legelőször letettek egy mobilvécét, majd elkezdtek enni-inni szépen, komótosan délutánig. Közben két vaskorlátot is felraktak, majd befestették pirosra.

Másnap már csak öt kocsi érkezett. Valaki bekapcsolta a mixerkocsit. Ömlött belőle a beton, amelyet méla undorral szétterítettek az ajtó elé. Ezután szombat és vasárnap következett, áthatoló csend, semmi mozgás hétfőig. Ekkor egy szakember kábelt feszített ki. Ennek végére rákapcsolt egy reflektort, amely erőteljesen megvilágította a tűzfalat.

Másnap már készültem haza. Nem volt időm figyelni a történéseket, de a fiam szorgalmasan beszámolt telefonon, hogy mióta eljöttem, nem történt semmi. Nagyon vár vissza, hogy elkezdődjön a munka.

Elkezdtem filozofálni magamban: vajon ezek az emberek nem jártak-e nálunk a közelmúltban tapasztalatcserén?

Apám tíz éves korától internátusban, majd kollégiumban lakott, ahol megtanult vasalni, stoppolni. Úgy 7-8 éves lehettem, amikor megjelent egy villanykörtével, egy lukas zoknival és varró alkalmatosságokkal. Mondta a hozzá illesztett filozófiát, hogy nem a stoppolt zokni a szégyen, hanem a lukas. Ez 1953-54 táján lehetett, amikor még nem árultak kínai zoknikat ötös, tízes csomagolásban. Amikor még vittük az iskolába a vaskályhához a fát, a szenet, ha melegedni akartunk. Amikor az olajos padló nyoma egy életre megmaradt a nadrágon.

Szóval, szépen ráhúztam a zoknit a villanykörtére és hosszában, majd keresztben húzogattam a szálát, míg egyre kisebb és kisebb lett a lyuk.

Ez jutott eszembe, amikor olvastam, majd hallottam, hogy beszüntetik a hagyományos villanykörték gyártását. A 100-assal kezdik. Ezért elküldenek majd 2000 dolgozót, átformálják a termékpiacot. Arra gondoltam, egy biztos programot törölnöm kell az unokám képzéséből. Nem is beszélve a kínai zoknikról.

Félelem

Közel laktunk egy iskolához. Vasárnap reggel hangos diákzsivaly köszöntött, mert vasárnap munkanap. Egy-más után álltak meg az autók, keresztben, hosszában, szemben a forgalommal, indexet nem használtak. Szóval hozták a gyerekeket és nem volt egyetlen karambol, szitkozódás sem. Nekem szokatlanul,

három biztonsági őr vigyázta a környéket, belenéztek mindenki táskájába. A gyerekek pedig kis bevásárlókocsiszerű alkalmatosságban húzták a tanulnivalót, nem terhelve a gerincüket. A félelem olyan játszi könnyedséggel van jelen az életükben, olyan mindennaposan, olyan velejáróan. Jól van ez?

*

A repülőtér

Nemrég jártam Spanyolországban, ahol lenyűgözött a Madridi reptér nagysága és nyüzsgése. Leszállva a tel-avivi Ben-gurion repülőtéren mellbevágott, hogy ennek a kis országnak milyen monumentális reptere van, elegáns, modern, hatalmas forgalommal. Hoztuk az unokánkat is, mindenki megcsodálta szőke, kékszemű, nem tipikus az itteni közegben. Néztem a rohanó embereket, a feltűnően sok mozgássérültet, akiknek

kerekesszékkal segítettek. Fantasztikus az a szeretet és odafigyelés, amit a gyerekek kapnak. Hatalmas érték a gyerek, ő a jövő záloga, a folytonosság és a folyamatosság letéteményese. Itt aztán igazán tudják, kire lehet építeni.

Sok a katona, a fiatalemberek modern fegyverekkel, beöltözve ebben a trópusi hőségben. Fiatal fiú és lány ül a márványszegevényen. A lány lába hanyagul a fiú ölében, ütemesen simogatja. Mellette öt centiméterre a géppisztoly. Ez a mai valóság.

*

A veréb

Menetrend szerint érkezik, ismeri a járást. Persze nem az ajtón jön be, nincs kulcsa, papucs, ő az ablakon át közlekedik. Járt útja van: először a konyhát szemlézi, a nagy darabokat, majd a marzsák is jók, ha nincs más. Ilyenkor lógatja a fejét. Úgy 7 körül érkezik, akkor kezdődik a munkaideje. Rá se hederít az emberekre, velük nincs dolga. Legfeljebb, ha hagynak hanyagságból, nemtörődömségből, vagy lustaságból pár felcsíphető falatot. Mindig egyedül jön, nem osztja meg senkivel sem a falatokat. Özvegy? Agglegény? Még nem sikerült szóra bírnom...

*

Piac

Híres és hatalmas a tel-avivi Karmel piac. Vének lenne kihagyni. Egyébként is bárhol jártam a világban, a piacot mindig útba ejtettem. Hogy vettem-e valamit? Másodlagos kérdés. A piacnak speciális szaga van - mit szaga? Illata van. A nyüzsgés pedig mindent felülmúl, amit egy bevásárlóközpontban, egy hipermarketben sosem lehet utánozni. Persze első az unokám, valami játékot venni kell. Megbeszéljük mi az, ami elengedhetetlenül fontos, nélkülözhetetlen. Közben az eladó fülel. Magyarok? - kérdezi angolul. Apám, anyám is

magyar, én már csak néhány szót tudok. Baráti áron miénk a Panni baba.

Nadrágot nézek, az eladó minden nyelven beszél. Román-nak néz, de rögtön mondom, hogy magyar vagyok. Ő pedig testvérnek szólít, mondja, hogy grúz zsidó. Néhány szót váltunk, amit elő tudok varázsolni orosz szókincsemből. Majdnem könnyezik. Mondja Sztálin nagy ember volt, nagy hadvezér. Teszem hozzá: és nagy tolvaj és gyilkos. Nem igaz, szeret-te a zsidókat - '48-ban mellettünk állt. Lehet hogy igaz. A nad-rágot olcsóbban megkaptam. De mi az olcsó?

Mit ér az orvos, ha nyugdíjas? – töprengés

A főszerkesztő Úr kapacitált, hogy írjak az orvos nyugdíjas létéről. Megmondom őszintén, hogy nagyon nehezen szántam rá magam. Egyrészt nem akartam igaztalanul sértegetni senkit sem, másrészt, mert egyre kevésbé vagyok tevékeny részese a mindennapi gyógyításnak, így félrecsúszhatnak megállapításaim.

Apám, aki jóhírű, megbecsült orvosa volt Nyíregyházának, nyugdíjba vonulása után még 16 évig, az utolsó napig praktizált, hogy kiegészítse méltatlanul alacsony nyugdíj át.

Otthonában hunyt el, váratlanul. Míg vártam a halottkémét, csengetett egy beteg:

- Jöttem a főorvos úrhoz kontrollra, mondta. Sajnos a főorvos Úr nem rendel, válaszoltam.

- Nem rendel?, de ő hívott vissza.

- A főorvos úr meghalt.

- Meghalt, de akkor ki fogja felírni a receptet?

Semmi elnézést, semmi őszinte részvétem, csak az önző döbbenet.

Ekkor értettem meg, hogy a nyugdíjas orvoslét az más kategória, a sírig tart. A pálya rettenetesen rögzös és rettenetesen szép is. 18 éves korban, mikor ezt választjuk, nem vagyunk tisztában azzal, hogy milyen felelősséget cipelünk életünk végéig. Az örök tanulás, az örök kétkedés felelősségét.

Tanulás

A pálya kezdése sokszor szerencse kérdése. A szerencse, hogy milyen jól felkészült idősebb kollégától tudjuk elsajátítani, vagy elcsenni azokat az ismereteket, melyek egy életen át kísérhetnek. Ma is sokszor jellemző a fiatalok türelmetlensége, tapasztalatlansága, pedig az ember élet a tét.

Ez igen nagy probléma az életkor előrehaladásával a fizikai terhelő képesség hanyatlásával, ugyanakkor a szellemi képességek változatlan meglétével kell olykor számolni. A tanítvány-mester kapcsolat fokozatosan megy át az elődök tiszteletébe. Illetve kellene, hogy ez megtörténjen. A kenyérharc ennek ellentmond, pedig a tömeges elvándorlásra szükséges számolni, hogy legyen aki ellátja az egyre idősödő társadalmat, szükség esetén bennünket. Részfeladatok átadása, ill. átvétele a fiatalabbak jövőjét is biztosíthatja.

Szülői példamutatás

Amikor felvételiztem, az az elv érvényesült, hogy dinasztikiákat nem nevelünk. A friss levegőt behozó első generációs értelmiségiekre van szükség, akik majd megreformálják a feudális viszonyokat. Nagy kérdés, hogy az első generációsok gyermekeit, ha tovább akarnak tanulni, netán az orvosi pályán, hová sorolták volna? Szóval a becsület, a szolgálat olyan kategóriák, melyeket nem lehet dinasztiaiális érvekkel csorbítani.

Egy személyes emlék: Anyám a vasárnapi ebédet tálalta, amikor csengettek. Apám ajtót nyitott, és betessékelte a beteget a rendelőbe. Anyám nagyon zokon vette, szólta: de kihűl a leves. Apám visszafordult és azt mondta: de neki most van halaszthatatlan problémája. Ugye ez más szakmákra nem jellemző, hogy Karácsony este, vagy Újév hajnalán jelentkezik valaki, hogy sürgősen válassza el a feleségétől, vagy tervezze meg a hétvégi házát. Ezért nagyon fontos, hogy az ember kellő műnőciókkal rendelkezzen, amikor a pályára készül.

Manapság divatos szónokolni az életpálya modellről, a kiszámítható karrierről és a hozzá társuló tisztességes bérrel.

Mikor végeztem az egyetemet, 41 éve, három vonulata volt a karriernek a legkiválóbbak kerültek az egyetemekre, itt is nehezebben voltak elérhetőek a manuális szakmák (sebészet, szülészet), majd a belgyógyászati típusú pályák, kevésbé vonzóak a kutatási területek.

Másik nagy terület a kórházi - közkórházi irány (megyei, városi, területi kórházak), valamint lehetett választani a körzeti, körorvosi pályát. A jövedelmezőség azonos volt (igen szerény), minimális béremelése 3 évenként. Honorálták a szakképesítés megszerzését pár száz forinttal. Természetesen a mindenkori változások átírták ezt a rendet is. Az életpálya azt jelenti most, hogy egyre csökkenő orvos létszám, a nagy területi aránytalanságok és szakmai különbségek olyan anomáliákat eredményeznek, hogy a háziorvos időnként idősebb, mint a körzetébe tartozó betegek bármelyike.

Hálapénz

1948 előtt minden orvos magánorvos volt. Megfelelő tarifahatárok mellett, ill. a biztosítókkal kötött szerződés alapján alapították meg a jövedelmét. Az államosítás után állami alkalmazottak lettek az orvosok olyan csekély díjazásért, mely arcpirító volt az egyetemi végzettséghez viszonyítva. Bekerül a közgondolkodásba a hálapénz rendszere. Kettős céllal: egyrészt kialakult egy második pénzforgalom az orvosok és a betegek között, másrészt így bármikor szankcionálhatóvá váltak a gyógyítók. Természetesen a hálapénz igen nagy mértékben különbözött és különbözik az egyes szakmák és intézmények és a jövedelmi viszonyok szerint. A helyzet ma is praktikusán változatlan.

Nyilván a világ változásai nem hagyták érintetlenül az orvoslást sem. Hatalmas információzuhatag vált közkinccsé. Sajtótermékek özöne, tv, rádió, internet vált elérhetővé szinte mindenki számára. Válogatás nélkül lehet szemezgetni a tudományos és áltudományos információk között. Az orvos is leszállt a képzeletbeli dobogóról, elvegyült a tömegben és megpróbálja érvényre juttatni a tudását és retorikai készségét. Ez jelenthet egyéni presztízs veszteséget vagy megdicsőülést. A társadalmi presztízs veszteség egyértelmű, melyet generál, a mindenkori hatalom, hogy így próbálja elfedni az egyre sürgetőbb reformokat.

Orvosi eskü és tartalma

A Hyppokrateszi esküvel való példálódzás igen népszerű és hatásos módszer. Persze tartalmát alig ismerik az emberek és ez a tartalom változik, aktualizálódik az idők során. Azt gondolom, hogy az orvosok ugyanolyan gyarló és esendő emberek, mint mindannyian. A tudomány, amelyet művelünk sikeresen, vagy kevésbé sikeresen bennünket tesz próbára nap mint nap. Ez nem egzakt tudomány, ahogy viccesen szoktam mondani, minden igaz és a fordítottja is olykor. Rettentő sok tanulást, lemondást, alázatot igényel. Család és embert próbáló elvárásokat kell teljesíteni.

Vigyázzunk mindenkire és vigyázzanak ránk is kicsit.

Mikor tízéves-forma lehetett, három siheder megvárta az iskola után a templomkertben. Lökdősték egymáshoz, majd az egyik begáncsolta neki. Aztán a porban püfölték, rugdosták. Elszakadt a nadrágja, a táskája füle. Nem mert, csak nagy kerülővel hazamenni. Várta, hogy otthon is megverik, megalázzák, de csoda történt. Az anyja megmosdatta, tiszta ruhába öltöztette. Az apja, mikor hazajött, leültette szemben magával. Csak címszavakat mondott: kerüld el őket nagy ívben... és megsimogatta az arcát. Ekkor megértette, hogy itt nagy a baj. Sokkal nagyobb, mint gondolta.

A lágerben egy őrült katonatiszt kitalálta, hogy szervezzenek színházat. Valaha amatőr színjátszóként önálló szerepre vágyott, de csak a népség, katonaság szerepéig jutott vijjogó vércsére hasonlító hangjával, de most eljött az idő. A Hamletet kezdték próbálni. Nő hiányában Ophélia szerepe jutott neki. A baj csak az volt, hogy a szerepekhez ruha is kellett, meg főként élelem a botcsinálta színészeknek, hogy ne essenek össze az éhségtől. Ezt csak a környékbeli parasztoktól lehetett beszerezni óráért, aranygyűrűért, cigarettáért. Mire nagyjából összeállt a darab, megjött a front. Lecsaptak a partizánok, majd a bombázók. Csak néhány mondat maradt meg az emlékezetében.

Elindult az emberáradat visszafelé. Már nem a határokon túlról kellett védeni a dicsőséges hazát, Mária országát, hanem megmenekülni a golyóktól, a tetvektől, a flekktífusztól, néhány szadista őr kínzásától. Hellyel-közzel sikerült. Hazafelé többször megpróbálták kifosztani. Nem sikerült, mert nem volt mit elvenni tőle. Igaz, lett volna két karikagyűrű, amiket ügyese n bevarrt a válltömésbe. Ez volt a tőkéje, a biztonsága, ezért kapott kosztot, kvártélyt egy darabig, míg elkezdett cipőkkel kereskedni. Egyik nagybátyja még a békeidőkben azt mondta: cipő mindig kell, ne téveszd szem elől.

Azért maradt valami más is a háborúból, a lágerből. Két lábujjal kevesebb, egy kis szájzug lefittyedés, meg millió kibeszéletlen szorongás, görcs, félelem, de ezek nincsenek kivarrva a hajtókára. Csináltatott egy csinos ortopéd cipőt, szinte jobb, mintha tíz lábujja lenne. A száj zug elmaradás adott valami hamiskás mosolyt az arcának, és persze az alkarján a számok, a beégetett számok... Nem hordott rövid ujjú inget a legmelegebb nyárban sem, csak Jeruzsálemben, ott a kutya sem kérdezte. Hálás volt a teremtőnek, hogy túlélte a hetvenet, hogy jutott neki egy tüneményes asszony, egy jól sikerült gyerek, és persze az unoka; végül végre ő is megérkezett. Felforgatta az egész családot, a rokonságot, megjött. Már lemondott róla, már nem reménykedett, elfoglalta a sok privát nyavalyája, morgása, a felesleges pengeváltások. Az unokája, ha megfogta a kezét, ha hozzádörzsölte a homlokát, ha leköpte a szemüvegét a maradék főzelékkal, az volt a földön túli boldogság. Ahogy kis tappancsaival elkezdett totyogni, kipróbált minden rombolást, ahogy kiöntötte a vizet a szoba közepére és ártatlanul kacagott, nem lehetett rá haragudni. Ahogy formálta a szavakat és learatta vele a babérokat, megmutatta az elegáns ruháját, fordult - mit fordult! táncolt - benne. Már kapott tőle puszit is, igaz, csak módjával. Birkóztak. Meglátta a karját, és kérdezte: milyen számok ezek, papa? Ó, kislányom, csak a lotószámok.

Beleégették a kezébe? Már nem volt újabb válasz. Néhány könnycsepp kikíváncozott az öreg szemeiből. Két kezébe fogta a gyerek fejét, arcát az aranyszőke fürtökre szorította.

Szabó Lőrinc örökbecsű versében így magasztalja az új szemüveget:

*„Rajz és rend ébredt, nyugodt muzsika,
a láthatár levetette puha
párázatát, fény s árny kettészakadt,
tündököltek a tiszta vonalak,
és lent a sín és fent a háztető
mind igaz lett, kemény és érthető.”*

A történet az ötvenes évekből való. Új szemüveg kellett anyámnak, így kimentünk az ócskapiacra szemüveget választani. Nem nagyon kedvelte az optikusokat, jobban bízott az árusokban. Némelyek előtt halmazban álltak a különböző szemüvegek, amelyeket anyám próbálgatott, és persze csacsogott és csacsogott.

Előkerült egy Szabad Nép hatalmas betűkkel.

Na, ezt tessék elolvasni! - és olvasta nagy büszkén, amihez persze nem is kellett szemüveg. Figyeld a keretet, melyik áll legjobban az arcomhoz - kérte. Persze szerintem egyik sem illett, de mertem én ezt mondani?

Talán a barna - mondtam bizonytalanul. Legyen a barna - mondta -, de kell egy tartalék is. Előkerült újra a Szabad Nép, nézegette újra a szürke keretest. Te, ez még jobb, mint az előző Nézetem tűnődve, és mondtam: de anyám, ebben nincs is üveg! Váratlanul földhöz vágta a keretet, szeme villámokat szórt az eladóra. Nem vettük meg egyiket sem, csak csendben bóklásztunk hazafelé.

Arra bízta a főszerkesztőt, hogy írjon valami vidámat, humorosat, hiszen jön a tavasz, a peszach. Pattannak a rügyek meg a lányok állán a pattanások, a fiúk vagánykodnak a brin-gákkal meg a motorokkal, némelyik orra esik.

Ilyen csóró egészségügyre szakad még rá néhány balesetes? Szóval jön a tavasz ... Már készülődnek a hosszú püspökfalatú cserebogarak. Már gólya is jött, bár meleg téglát nem hozott a lábaihoz, pedig a tanti megmondta, hogy csalóka ez még. Ahogy más is csalóka: BKV, MÁV, Malév és egyéb nyalánkságok. Van itt feszült várakozás, zabszem pozitivitás, szócséplés és félelem. De kell az adrenalin pumpa, hogy felszabadítsa a boldogság-hormonokat, meg a pénztárcákat, meg az intelmeket.

Egy példa az apai intelmekre:

- Lányom, odaadtad az alig bimbózó szüzességedet annak a léha, mihaszna Grünnek?

- De kényszerített, súlyosan megfenyegetett.

- Mivel?

- Azt mondta, még egyszer nem kéri.

Ez az apák sorsa. Meg az anyáké. Vagy itt egy másik példabeszéd. A kis Sámuel az anyjával sétál a parkban. Egy fa alatt meztelen szerelmespárt látnak.

Az anyja elvörösödik: - Gyere innen, ez maga a pokol! - Most már el sem tudom képzelni, milyen lehet a mennyország - mondja a gyerek.

És egy csalódás:

- Akarod látni a helyet, ahol kivették a vakbelemet?

- kérdezi a lány.

- Akarom! - jön lihegve a válasz.

- Nézz fel: ott a negyedik emeleten, a sarokszobában történt...

A humor, az önirónia általában nélkülözhetetlen, alapvető, meghatározó motívuma a zsidó folklórnak.

A zsidó vicc, amit a nem zsidó sohasem fog megérteni, egy zsidó pedig meg sem hallgat, mert már régen ismeri, és sokkal jobban tudja elmesélni (Raj Tamás).

A mesélők egymás szavába vágnek, és a kérdés: nem vagy te zsidó véletlenül? A humor a konfliktusok feloldásának is eszköze.

Két zsidó találkozik.

- Ismered a Kohnt?

- Nem.

- Na és a Grünt?

- Akkor inkább a Kohnt...

Ugyanakkor jellemző, hogy mindenki ismer mindenkit. A magyar zsidóság úgy megy a zsidó úton, hogy amikor megbotlik, mindig röhög egyet magán (Papp Richárd).

Erről is egy vicc jut eszembe. Azt mondja Weisz Schwartz-nak: - Töröld meg az orrod, mert csöpög.

- Töröld meg te, hozzád közelebb van!

És ez így megy tovább.

A kis pöttöm a két rugózó szarvacskájával ott topogott az előtérben. Várta a fellépést.

Én meg egy kipát kerestem nagy serényen, hogy méltóan képviselhessem a purim ünnepi vigasságot.

Szóval az unokám fellépett a világot jelentő deszkákra, és akkor láttam csak meg, hogy ő a legkisebb. Az én szememben már nagylány volt a maga három évével, komoly vitapartner és rapszodikus nő. A rabbi bevezetője után következtek az óvodások orgonasípszerű felállásban. A purim tulajdonképpen nem is igazi ünnep a szó archaikus értelmében. Alkoholt is szabad - sőt, kell - inni és igazán vigadni: méltóan meg kell ünnepelni azt a kevés jót, ami van a történelemben. Persze nem az óvodásokra vonatkozik az alkoholfogyasztás.

A műsor alatt az öregek szemében menetrendszerűen megjelentek a könnyek, látva az unokákat. A mellettem ülő nő - görnyedt hátú hölgy - megjegyezte: ezért érdemes volt ha-zajönni Ausztráliából. Az én unokám forgott, énekelt, emelte a kezét, lábát, közben ki-kisandított

A merénylet áldozatai

(utánközlés Somos Pétertől)

az óvónőkre, akik biztatták. Ekkor tudatosult bennem, hogy van jövő, mert van utánpótlás, van kikben reménykedni, bízni. Ezt láttam a Thököly úti zsinagógában.

Megelégedve mentünk haza. Pár nap múlva láttam-olvastam elszörnyülködve, hogy egy eszement őrült valami zavaros vallási filozófiától vezérelve agyonlőtt három gyereket és egy rabbit bestiális kegyetlenséggel Toulouse-ban. Egy olyan fiatalember, akinek hazát, otthonát adott Franciaország. Az

egyik lemészárolt gyerek egyidős volt az unokámmal. Megül a csend, megfagynak a szavak, lehajlanak a virágok.

Mikor lesz már vége? Lesz-e valaha vége?

Az idő befejezhetetlen, az aljasság, az ostobaság kimeríthetetlen.

A 130 éve halott szerencsétlen Solymosi Eszter mikor pihenhet békében, háborítatlanul?

A fiatal szovjet katona nekiment tankjával a pesti gettó falának, közben átgázolt egy viseletes zongorán, egy biedermeier komódon, és megállt. Ez volt a felszabadítás perce. A perc, amikor a sötét lyukakból, a félig befalazott kapualjakból kimerészkedtek az emberek. Pislogtak, nagyokat szippantottak a kissé bűdös levegőből. Szabadok vagyunk - ordították. De ezt ki kérdezte? Bárki is kérdezett?

A pesti gettó térképe

Visszamerészkedtek a volt otthonukba, a felszaggatott ajtajú, kifosztott lakásokba, a szétzúzott, nagybecsű emlékekhez. De éltek! Néhányan kimerészkedtek az elorozott házakból és megkérdezték: maguk élnek?

De ki kérdezte? Ki kérdezett?

A pogromokon már megedződött, megkeseredett, megalázott elődeink új lélegzetet vettek, megpróbálták összegyűjteni

a megmaradt kacatokat, az összegyűrt, de számukra fontos papírokat; kisimítani a sárga fényképeket, az olyan becses gyertyatartókat, az összemocskolt szőnyegeket, a múltat, amelyből fel lehet építeni a jövőndőt.

Álltak, reménykeltően néztek, szóltak volna valakihez, hogy hogy volt, de ki kérdezte?

Ki kérdezett?

Persze, hogy a kis sebek sem varasodhatnak parancsszóra, persze, hogy akkor is felbuggyan a fájdalom, ha nincs olyan, aki megérdemelné, persze, hogy a barátság vékonyka palló, könnyű lebillenni róla. Persze, akkor teremtenénk sokszor, mikor már temetünk, beszélünk róla, kibeszelnénk, de ki kérdezte?

Ki kérdezett?

Fájdalmak, félelmek kötnek gúzsba egy megmaradt generációt. Még beszélni sem volt szabad róla, mert megtudhatják, megtorolhatják, szájukra vehetik. Megszégyenítenek akkor már, mikor a kulturált világban zsidó-keresztény kultúrkörőről beszélnek, büszkék az elmúlt ötezer évre. Miért nem beszélünk róla?

Beszélhetnénk, de ki kérdezett?

Fura, hogy az ember beleordítja a nappalba, az éjszakába, de ez az ordítás emberi jog. Akkor is ordítanánk, ha nem kérdeznének, fáj, ha megbántottak, s remélem, nem harsog fel a gúnyos kérdés: de ki kérdezett?

Száz éves lenne Raoul Wallenberg. Két hónapra jött Magyarországra a vérzivataros időkben. Svéd volt és hitt az illúziókban. Csak egy kis vendégségre, csak egy kis kihallgatásra vitték el '45-ben az oroszok. Volt-e a Ljubljankában, a gulágon? Ki tudja? De szelleme most is itt lebeg, az egyre ritkuló túlélők, mint szellemről, csodáról beszélnek róla, de egyre ritkulnak és egyre kevesebben emlékeznek. Ha mégis meghallják a mesészerű történeteket, valaki felteszi a kérdést: de ki kérdezett?

1.

Egyik nap mikor hazajött az iskolából belevágta a táskáját a tükörbe, földbe tiporta az új bőrzakóját és keserves zokogásba kezdett. Engem megaláztak, kigúnyoltak az iskolában. Az anyja nem érte hogy mi van, egyébként csendes jól tanuló fiával, nem tudta hogyan közelítse meg, hogyan kérdezzen? A fiúból hamarosan kitört a vádak özöne, nem hagyta szóhozjutni az anyját. Eddig minden megadott neki az anyja, sőt erőn felül gyámolította. Megharcolt az apával minden egyes kirándulásért, divatos ruháért, játékért.

A fiút továbbra is rázta a zokogás, számtalanszor megkérdezte miért nem beszéltetek róla, hogy cigány vagyok. Miért? Miért?

Ez régen nem volt téma a családban. A nővére egy gépészmérnökhöz ment feleségül, hamarosan elköltöztek az ország másik részébe. Az apa jól menő vállalkozó lett. Ma is tollal, bőrrel üzletel. Csak a nagypapa maradt meg a hegedűnél. Csodálatos dalalmokat tud mai varázsolni a húrokból. Néha még eljár lakodalmakba, baráti összejövetelekre. Olykor elvitte magával az unokáját is. Egy mesevilág elevenedett meg a gyerek előtt. A papa csendesen mondogatta, nem kell róla beszélni, hogy mit láttál, miket hallottál. Ez nem nagy dicsőség. De nagypapa ez egy csodálatos világ. Tele rejtelmekkel, varázslatokkal, szépségekkel. Jó jó, csak legalább otthon ne beszélj róla! Az anyja ölébe vette a fejét, megcirógatta, szénfekete fényes haját és azt mondta: - Nekünk cigányoknak is megvan a magunk titkai, büszkeségei. Nekünk háromszor olyan magasra kell kapaszkodni, hogy meglássuk a napfényt, háromszor annyit kell nyelni, hogy előbbre juthassunk. Te okos vagy, szorgalmas, jóra való, neked orvosnak kell menned és betakarta könnyeivel a kis fekete rázkódó buksit.

Vörös volt, szeplős, kampós orrú, savókék szemű és mindig harcolt az igazáért. Az anyja és a nagyanyja csitítgatták, ezzel a külsővel inkább szerénynek, visszafogottnak kellene lenned – intették. Egyedül jól vágó agya és kombinációs készsége miatt gondolták, hogy a jég hátán is meg fog élni. Azon meseterkedtek, hogy hozzávaló leányt keressenek számára. Ez vidéken szinte kizárt dolog volt, mert akik éltek - kevesen – zártak a külvilág felé vagy igyekeztek olyan partnert keresni akiről fel sem merül, hogy kevéske zsidó vér csörgedez az ereiben. Pesti sem került szóba, mert az egy másik világ, más hagyományokkal, anyagi feltételekkel, elvárásokkal. Ez egyik rokon felvetette, hogy Izraelből kellene nősülni a gyerekek. Neki van egy szemrevaló hajadon rokona. Igenám, de a fiú semmit sem tudott a zsidó családfájáról, sohasem beszéltek róla. Ő maga sem szívelte a zsidókat, ha olvasott hallott róluk, megvolt a különbejáratú véleménye. A szervezkedés eredményt hozott. Néhány hét múlva megjelent a leányzó, kissé görbe lábakkal, lobogó vörös hajjal. Egy kukkot sem tudott magyarul annál, inkább a hébert és az angolt. Gábor semmit sem értett az egészből, hiszen nem volt beavatva csak érezte, hogy valami fondorlat van az ügyben. Kevés angol szókinccsével próbált eligazodni. Egyik délután az anyja leültette aprósüteménnyel, kávéval kínálta, ami kissé szokatlan volt és belevágott a közepébe. Több mint 10, de akár 20 évvel is késett a mondókájával. Gábor lábai önkéntelenül táncolni kezdtek. Kiverte a veríték. Ránézett az anyjára, kezeire, valami félelmet és biztonságot érzett egyszerre és megszólalt: - Szóval zsidó vagyok.

Ha nem szemből, de oldalról kifigurázták. Mindig úgy érezte, hogy felsőbbrendű fölénnnyel gusztálgatják és mondanak, valami számára értelmetlen de lekicsinylőt. Azt tudta, hogy a rokonai nevelték fel. Ide-oda dobálták, olykor megfenyítették. Gyanús volt, hogy a szülőkről egy árva szót sem halott, de befogadták. Sokat segített, hogy jólelkű szolid gyereknek tartották. Szobafestő lett, megtanult tapétázni, majd gipszkartonozni. A szemei egyre romlottak, így vastagabb és vastagabb üveg került a keretekbe. Már rebesgették a rokonok, hogy jó volna megházasítani, de egy gyökér nélküli embernek nehéz megfelelő párt találni. Egy alkalommal elfogott egy beszélgetést, ami egy magas rangú katonatisztről és az ő anyjáról szólt, akit csak úgy emlegettek, hogy bűdös kurva. Mondták, hogy jól nézett ki, ápolt nő volt és mindig nagy-ravágyó. Megakadt rajta minden férfi szeme, aki csak belépett a tejboltba. Egyszer megjelent a katonatiszt is. Jól nézett ki, ápolt volt, halk szavú, csak annyit mondott: - Reggel jövök. Addig csomagoljon össze, de csak magának. Azóta kósza hírek jöttek bel- és külföldről, időnként kevés pénz, levél semmi. Sándor meghallgatta a történetet. Festékes ujjait megnyálazta, levette a szemüvegét, dörzsölő mozdulatokkal mindkét üveg közepén csinált, egy-egy ablakocskát majd visszatette az orrára. Feltápászkodott, átment a kocsmába egy üveg kóláért.

Öreg nyugger (Bródy János után szabadon)

A hatvanöt sem kevés
Tarkón csap a felismerés
Már a vonaton is ingyen mehetek
Szabadon mindent megtehetek.

Bár tehetném, mit nem
Tehetek
Mert számtalan nyavalya
Szorítja, torkomat, nyakamat.

Rakja lábamra a béklyókat
Szememre vastag üveget
Botomra görcsölő kezemet

Az utcán meg is süvegelnek
Motyogom a volt szerelmet
Kitérek kamasznak, kutyának
Én, a tegnap, a ricsajos mának.

Felmagasztalódik minden emlék
Már rég lesz, a nemrég
Fogom az unokám kezét
de Papa, két gömb fagyi nem elég!

Szeme sarkából figyel
Mikor gyengülök végre el
Mikor leszek kenyérre kenhető
Már csak percekkel mérhető.

Nejem módszeresen korhol
Talán kifogyott a jó szóból?
A gyerekek azért büszkék a jelenre
Kezüket védve teszik kezemre.

Párásodik lassan a szemem
Meg-meg bicsaklik a szó
Mennyi van még hátra?
Ez is fontolni való!

Tartalomjegyzék

Bevezető és búcsúzó	3
Juju	4
30 fillér	6
A jövevény	7
Advent	9
Karácsonyi áhitat	10
100 év	11
Egy... ..	12
Benkei Istvánné Jolika	13
Klezmer	15
Az óra	16
Ági és Juju - 2011	17
A temetőhöz	18
A kövek az életünk részei	19
Yesterday-today	20
Halottak éve	22
Amerikai anizs	24
Villanykörte	28
Izraeli képeslapok	29
Mit ér az orvos, ha nyugdíjas?	32
Történet	36
Új szemüveg	38
Mindig jön a tavasz	39
Purim	41
Január 18. ürügyén - Karinthy után szabadon ...	43
El nem hangzott beszélgetések	46
Öreg nyugger (Bródy János után szabadon)	49

11986/19